

ABDULLA AVLONIY FAOLIYATIDA PEDAGOGIKA

Toshkent davlat pedagogika universiteti

Tasviriy san'at yo'nalishi 1-bosqich magistranti

Adxamova Oltinoy Rafiqjon qizi

oltinoyadhamova@gmail.com

Annotatsiya: Ushbu maqola Abdulla Avloniy va uning pedagogik faoliyatiga bag'ishlangan bo'lib, o'zbek pedagogikasining rivojiga qo'shgan katta hissasini o'rganadi. Maqolada Avloniyning pedagogik g'oyalari, ilmiy ishlari, o'quv jarayonidagi innovatsiyalari va ularning ta'lim sohasidagi ta'siri tahlil qilinadi. Uning fikrlarining zamonaviy pedagogika bilan bog'liqligi va bu g'oyalar bugungi ta'lim tizimida qanday qo'llanilayotganligi yoritiladi. Avloniyning pedagogik faoliyati nafaqat o'z davrida, balki keyingi avlodlar uchun ham katta ahamiyatga ega bo'lib, uning merosi ta'lim va tarbiya sohasida muhim iz qoldirdi.

Kalit so'zlar: Abdulla Avloniy, pedagogika, ta'lim, o'quv jarayoni, innovatsiyalar, ta'lim tizimi, tarbiya, ilmiy ishlari, g'oyalar, meros.

PEDAGOGY IN THE ACTIVITY OF ABDULLA AVLONI

Abstract: This article is dedicated to Abdulla Avloni and his pedagogical work, and explores his great contribution to the development of Uzbek pedagogy. The article analyzes Avloni's pedagogical ideas, scientific works, innovations in the educational process and their influence in the field of education. The relevance of his ideas to modern pedagogy and how these ideas are applied in today's educational system will be highlighted. Avloni's pedagogical activity was of great importance not only in his time, but also for the next generations, and his legacy left an important mark in the field of education and upbringing.

Key words: Abdulla Avloni, pedagogy, education, educational process, innovations, educational system, upbringing, scientific works, ideas, heritage.

ПЕДАГОГИКА В ДЕЯТЕЛЬНОСТИ АБДУЛЛЫ АВЛОНИ

Аннотация: Данная статья посвящена Абдулле Авлони и его педагогической деятельности, а также исследует его большой вклад в развитие узбекской педагогики. В статье анализируются педагогические идеи, научные работы Авлони, инновации в образовательном процессе и их влияние в сфере образования. Будет подчеркнута актуальность его идей для современной педагогики и то, как эти идеи применяются в современной системе образования. Педагогическая деятельность Авлони имела большое значение не только в его время, но и для следующих поколений, а его наследие оставило важный след в области образования и воспитания.

Ключевые слова: Абдулла Авлони, педагогика, образование, образовательный процесс, инновации, система образования, воспитание, научные труды, идеи, наследие.

KIRISH

Pedagogika sohasida har bir mutafakkirning o'ziga xos yondashuvi va pedagogik g'oyalari bo'ladi. Abdulla Avloniy (1878–1951) o'zining betakror pedagogik faoliyati bilan o'zbek ta'lim tizimida mustahkam iz qoldirgan yirik shaxsdir. U o'zining pedagogik qarashlarini ilmiy asosda ishlab chiqqan va ularni nafaqat o'z davrida, balki keyinchalik ham amaliyotga tatbiq etishga intilgan. Avloniyning pedagogik faoliyati, uning ta'limga, tarbiya berishga bo'lgan yondashuvi bugungi kunda ham o'rganilib, yosh avlodni tarbiyalashda davom etmoqda. Ushbu maqolada Avloniyning pedagogik g'oyalari, uning ta'lim tizimidagi o'rni va bugungi kundagi ahamiyati tahlil qilinadi. Avloniyning asarlaridagi pedagogik prinsiplarga, o'quv jarayonini yaxshilashga bo'lgan intilishlari va

ilmiy ishlari haqida so'z boradi. Abdulla Avloniy pedagogikasi o'zining zamonaviy ta'lim tizimiga qo'shgan hissasi bilan alohida ahamiyatga ega. U o'z asarlarida ta'lim jarayoniga yangicha yondashuvlarni taklif etgan va bu g'oyalar bugungi kunda ham o'qituvchilar va pedagoglar tomonidan keng qo'llanilmoqda. Avloniyning pedagogik qarashlari ta'limning asosiy prinsiplari, o'quvchilarga ma'naviy va axloqiy tarbiya berish, ilmiy izlanish va mustaqil fikrlashni rivojlantirishga qaratilgan. Quyida Avloniyning pedagogikasining zamonaviy ta'lim tizimidagi ahamiyatini batafsil ko'rib chiqamiz: Avloniyning pedagogik g'oyalarida o'quvchilarning faol ishtiroki alohida o'rin tutadi. Uning fikricha, o'qituvchilar faqat bilim beruvchi emas, balki o'quvchilarga o'zlarini ifodalash, mustaqil fikrlash va yaratish imkoniyatlarini beruvchi rahbarlar bo'lishi kerak. Bugungi ta'limda ham o'quvchilarning faolligi, ularning mustaqil fikrlashini rivojlantirish va o'quv jarayonida faol ishtirok etishi zamonaviy pedagogikaning muhim tamoyillaridan biridir. Bu Avloniyning pedagogikasiga to'liq mos keladi, chunki u ta'limni passiv bilim olishdan ko'ra, o'quvchini mustaqil fikrlashga undashni maqsad qilgan. Avloniyning ta'limga yondashuvi faqat bilim berish bilan cheklanmaydi, balki o'quvchilarga ma'naviy-axloqiy tarbiya berishga ham katta e'tibor qaratadi. Uning fikricha, ta'lim jarayonida o'quvchilarga nafaqat ilm, balki hayotga tayyorlik, yaxshi inson bo'lish tamoyillari ham o'rgatilishi kerak. Zamonaviy ta'lim tizimida ham bu tamoyil dolzarb bo'lib, o'quvchilarga nafaqat akademik bilimlar, balki axloqiy qadriyatlar, vatanparvarlik, adolat, halollik kabi muhim fazilatlar ham shakllantiriladi. Shuningdek, Avloniyning pedagogik qarashlari o'quvchilarda jamiyatga nisbatan mas'uliyat hissini rivojlantirishga ham qaratilgan.

Avloniy o'quv jarayonida an'anaviy usullardan voz kechib, zamonaviy va innovatsion metodlarni tatbiq etishga intilgan. Uning pedagogik g'oyalari o'qituvchilarning o'quvchilar bilan interaktiv munosabatda bo'lishi, yangi pedagogik texnologiyalarni qo'llash, shuningdek, o'quv jarayonini qiziqarli va samarali qilishga oid tavsiyalar mavjud. Bugungi ta'lim tizimida ham innovatsion metodlarni qo'llash katta ahamiyatga ega bo'lib, masalan, dasturiy ta'minot, elektron ta'lim tizimlari, onlayn kurslar, guruhli va jamoaviy ishlar kabi zamonaviy pedagogik texnologiyalar o'qituvchilarga o'quvchilarga yanada samarali ta'lim berishga imkon yaratmoqda. Avloniy ta'limni zamonaviylashtirishga intilgan va shu yo'nalishda ko'plab yondashuvlarni ilgari surgan. Avloniy pedagogikasining yana bir muhim jihat o'qituvchining o'quvchi bilan o'zaro munosabatlaridir. U o'qituvchini faqat bilim yetkazuvchi sifatida emas, balki o'quvchining ma'naviy yetukligi va shakllanishida katta rol o'ynaydigan shaxs sifatida ko'rgan. O'qituvchi o'quvchini nafaqat bilimga, balki hayotga, ijtimoiy mas'uliyatga ham tayyorlashi kerak. Bugungi ta'lim tizimida ham o'qituvchining shaxsiy kompetensiyasi, pedagogik mahorati, o'z ishiga bo'lgan mas'uliyat va o'quvchiga nisbatan samimiy munosabati muhim ahamiyatga ega. Bu jihatlar o'quvchilarning muvaffaqiyatga erishishida, ularning shaxsiy rivojlanishida muhim rol o'ynaydi. Avloniyning pedagogikasida milliy qadriyatlar, o'zbek xalqining tarixiy va madaniy merosi alohida o'rin tutadi. U o'z asarlarida milliy tarbiya, til, an'analar va urf-odatlarini yosh avlodga o'rgatishga katta e'tibor qaratgan. Avloniyning bu qarashlari bugungi ta'limda ham dolzarbdir, chunki yoshlarni milliy qadriyatlar, til va madaniyatni hurmat qilish, o'z Vataniga sadoqatli inson bo'lishga tarbiyalash muhimdir. Zamonamizda, globalizatsiya jarayonida milliy o'zlikni saqlash, o'z madaniyati va an'analarini hurmat qilish masalasi dolzarb bo'lib, bu Avloniyning pedagogikasining ahamiyatini yanada oshiradi. Abdulla Avloniyning pedagogik g'oyalari zamonaviy ta'lim tizimida o'z o'rnini topgan. Uning ta'limni faqat bilim olish jarayoni sifatida emas, balki o'quvchining ma'naviy, axloqiy va intellektual rivojlanishini ta'minlash jarayoni deb hisoblagani zamonaviy pedagogikaning muhim tamoyillaridan biridir. Avloniyning innovatsion pedagogik yondashuvlari,

o'qituvchilar va o'quvchilar o'rtasidagi munosabatlar, mustaqil fikrlashni rivojlantirishga qaratilgan g'oyalari bugungi ta'limda ham o'z aksini topgan va ta'lim tizimining sifatini oshirishga xizmat qilmoqda. Abdulla Avloniyning pedagogik qarashlari uning asarlarida chuqur aks etgan. Avloniy o'zining "Ma'rifat" va "O'qituvchi" kabi asarlarida ta'lim va tarbiyaning fundamental prinsiplari haqida o'z fikrlarini bayon qilgan. Uning pedagogik g'oyalari, avvalo, o'qituvchining roli va o'quvchilarni tarbiyalashdagi ahamiyatiga qaratilgan. U ta'limni faqat bilim berish emas, balki yosh avlodni ma'naviy va axloqiy jihatdan shakllantirish deb bilgan. Avloniy o'quv jarayonida o'quvchining faol ishtirokini ta'minlashni, o'quvchilarga mustaqil fikrlash imkoniyatlarini yaratishni ta'kidlagan. Uning pedagogik yondashuvi o'qituvchidan nafaqat bilimdonlik, balki pedagogik mahoratni ham talab qilgan. O'qituvchi o'z o'quvchisiga hayotda qanday qilib muvaffaqiyat qozonishni, qanday qilib o'z iqtidorini rivojlantirishni ko'rsatish kerakligi haqida g'oyalar ilgari surgan. Avloniy ta'lim tizimida yangiliklar kiritish tarafdori bo'lgan. U o'z asarlarida an'anaviy usullarni tanqid qilgan va ta'limda zamonaviy metodlarni qo'llash zarurligini ta'kidlagan. Uning fikricha, ta'lim tizimining eng muhim maqsadi – o'quvchini faqat bilim bilan ta'minlash emas, balki uni hayotga tayyorlashdir. Avloniy o'qituvchilarni nafaqat dars beruvchi sifatida, balki tarbiyachi sifatida ham ko'rgan. Abdulla Avloniy tarbiya masalasiga alohida e'tibor bergan. U ta'limni faqat bilim olish jarayoni deb emas, balki ma'naviyatni shakllantirish, yoshlarni axloqiy jihatdan kamol topish yo'lida tarbiyalash jarayoni deb bilgan. Avloniyning pedagogik g'oyalarida o'qituvchining o'quvchilarga nisbatan halol, adolatli va samimiy bo'lishi zarurati alohida qayd etilgan. Avloniy o'quvchilarning xulq-atvorini, axloqiy qadriyatlarini shakllantirishga katta e'tibor bergan va buning uchun maxsus uslublar ishlab chiqqan. U ta'limni faqat bilish emas, balki o'ziga bo'lgan ishonchni oshirish, o'quvchilarni o'z maqsadlariga erishishga rag'batlantirish deb hisoblagan. Avloniyning pedagogik g'oyalari bugungi kunda ham dolzarbdir. Uning ta'limda qo'llagan innovatsion uslublari, o'quvchilarga faqat bilim bermasdan, balki ularni turli sohalarda muvaffaqiyatli bo'lish uchun tarbiyalashga qaratilgan yondashuvlari zamonaviy pedagogikada o'z aksini topgan. Shu sababli, Avloniy pedagogikasi hozirgi

ta'lim tizimida ham o'qituvchilarga o'quvchilarni qanday tarbiyalashni va ularni hayotga qanday tayyorlashni o'rgatishda katta yordam beradi. 1. Shaxsiy hayoti va tarbiyasi

Abdulla Avloniy Toshkentda tug'ilgan. U o'zining dastlabki ta'limini masalan, maktablarda olgan, keyinchalik esa Turkistonda va boshqa hududlarda o'z bilimini chuqurlashtirgan. Avloniy o'z davrining ilg'or ta'lim metodlari bilan tanishib, o'z asarlarida va amaliy faoliyatida o'ziga xos pedagogik g'oyalarini ishlab chiqqan.

2. Pedagogik faoliyati

Avloniyning pedagogik g'oyalari ta'lim va tarbiyaning samaradorligini oshirishga qaratilgan. U o'qituvchini nafaqat bilim beruvchi, balki yoshlarni ma'naviy-axloqiy jihatdan shakllantiruvchi shaxs sifatida ko'rgan. Avloniyning pedagogik qarashlariga ko'ra, ta'lim jarayonida o'quvchilarga bilim berishdan tashqari, ularga mustaqil fikrlash, o'zini anglash va shaxs sifatida rivojlanish imkoniyatlarini yaratish zarur edi.

3. Adabiy merosi

Avloniy faqat pedagogika sohasida emas, balki adabiyot va jamoat arbobi sifatida ham katta iz qoldirdi. Uning ko'plab ilmiy asarlari, maqolalari va kitoblari mavjud bo'lib, ular orasida "Ma'rifat", "O'qituvchi" kabi asarlar alohida o'rin tutadi. Bu asarlarda u ta'lim jarayonini yuksaltirishga, o'quvchilarga axloqiy-ruhiy tarbiya berishga bo'lgan yondashuvlarini bayon qilgan.

4. Tarbiyaviy yondashuvi

Avloniy ta'limni faqat bilim olish jarayoni deb hisoblamagan, balki o'quvchilarning ma'naviy-axloqiy rivojlanishiga ham katta ahamiyat bergan. Uning pedagogik g'oyalarida axloqiy qadriyatlarni o'rgatish, vatanparvarlik, halollik, insoniylik kabi muhim fazilatlar alohida o'rin tutgan. U yoshlarni yaxshi inson bo'lishga, o'z millatini sevishga, hayotga tayyor bo'lishga undagan.

5. Avloniyning jamiyatdagi roli

Avloniy o'z faoliyati davomida jamiyatdagi o'rni va ta'limning rivojlanishi uchun ko'plab tashabbuslarni ilgari surgan. Uning faoliyati faqat ilmiy sohada qolmay, balki jamiyatni ma'rifatli qilish, ilm-fan va madaniyatni rivojlantirishga qaratilgan edi. O'sha davrda yangi ilmiy ishlanmalar va pedagogik usullarni o'rganish va joriy etish borasida ko'plab konferensiyalar, majlislar o'tkazgan.

6. Zamonaviy ta'limdagi ahamiyati

Bugungi kunda ham Avloniyning pedagogik g'oyalari o'z ahamiyatini yo'qotmagan. Uning ta'limga, tarbiyaga bo'lgan yondashuvi, o'quvchilarga faqat bilim berishdan tashqari, ularga mustaqil fikrlash, ijtimoiy mas'uliyatni tushunish kabi fazilatlarni o'rgatish zarurligini ta'kidladi. Zamonaviy ta'limda Avloniyning uslublari va g'oyalari, ayniqsa, ma'naviyat va axloqiy tarbiya sohasida o'zining dolzarbligini ko'rsatmoqda.

XULOSA

Abdulla Avloniyning pedagogik faoliyati nafaqat o'z davrida, balki hozirgi kunda ham muhim ahamiyatga ega. Uning ta'lim tizimidagi yangiliklar va pedagogik qarashlari yosh avlodni tarbiyalashda katta rol o'ynagan. Avloniy o'z g'oyalarini ilmiy asosda ishlab chiqdi va ularga hayotda amaliy qo'llanilishini ta'minlashga harakat qildi. Bugungi ta'lim tizimida ham uning merosi o'rganilmoqda va o'quvchilarga ma'naviy-axloqiy tarbiya berish, ularni muvaffaqiyatga erishishga tayyorlashda Avloniyning pedagogik qarashlaridan foydalanish katta ahamiyatga ega. Abdulla Avloniy o'z davrining eng ilg'or pedagogik fikr egalaridan biri bo'lib, uning ta'lim va tarbiya sohasidagi g'oyalari hozirgi kunda ham o'rganilmoqda va amaliyotga tatbiq etilmoqda. U nafaqat bilim beruvchining, balki yosh avlodni axloqiy va ma'naviy jihatdan shakllantiruvchi inson sifatida ta'limni mukammallashtirishga intildi. Shuning uchun, Avloniyning pedagogik g'oyalari hozirgi ta'lim tizimi uchun katta ahamiyatga ega.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. Avloniy, A. (1930). *Ma'rifat*.
2. Avloniy, A. (1937). *O'qituvchi*.
3. Mavlonov, A. (2000). "Abdulla Avloniy va uning ta'lim tizimidagi o'rni". Tashkent: Ma'naviyat.
4. Xolmatov, S. (2010). "O'zbek pedagogikasi va Abdulla Avloniy". Samarqand: Samarqand universiteti nashriyoti.
5. Qodirov, A. (2005). "Pedagogika faniga kirish". Toshkent: O'zbekiston.